

1 Flytninger og kilder til belysning af dem

Bilag til hæftet om flytninger: <http://www.dannebrog.biz/nyehaefter/nyehaefter.pdf>.

Ulrich Alster Klug - 2016 - ulrich@dannebrog.biz - www.dannebrog.biz/flytning2

Husk at bruge www.digdag.dk til at finde det rette amt eller den rette retsbetjent.

Understreget tekst angiver links til eksempler på kilder.

Middelalderen   lavene udstedte beviser for aflagt svendeprøve og hjemby.

Middelalderen   Når mændene antog borgerskab i en by skulle de:

- Optages i mesterlavet,
Mesterlavets lavsprotokol,
- aflægge borgerskabs ed hos magistraten.
Borgerskabsprotokol eller rådstueprotokol.

Ofte er fødested angivet i protokollerne.

Tilrejsende svende kan findes under svendelavets lavprotokol, evt. i en separat protokol over rejsende svende eller lign.

1609   Tyendet i Randers skulle have afgangsbrev fra husbond ved ophørt tjeneste.

1619   Alt tyende skulle have attest fra præsten ved ansættelsens ophør.

1655   Tilflyttere til sognet skal vise skudsmål til præsten.

1657   Flyttebeviset skulle gives på latin.

1660   Amterne oprettes og dermed amtsregnskaberne. Til en del ligger skattemandtaller til familie- og folkelønsskatterne. Men ofte er de væk. Hartkornsoversigter med fæsternes navne findes ikke for de store godser, der indestod for skatterne.

1701   Flyttebeviset skulle skrives på dansk. Stemplet papir indføres, så folk passede på papirerne. 1814 blev oplysningerne udvidet med oplysning om skolegang og konfirmationsforberedelsen. Kunne bruges senere i livet.

Omk. 1800   tiltagende regulering af alle borgeres rejser rundt i landet.

1771   Alle der rejser ud fra København skal have et pas, 1771-1805 Overpræsidentens arkiv på SAK, fra 1805 Københavns Politidirektør.

1775   Indføres markedspas, så folk fra andre steder kunne sælges deres varer på et givet marked. Udstedt af byfogeden på hjemstedet, og forvist hos retsbetjenten for markedets sted.

1776   Indfødsretsloven. Udlændinge kan søge dansk indfødsret, som var en kongelig bevilling indtil 1849.
Register på www.ddd.dda.dk Eksempel.

- 1788 Stavnsbåndet ophører, for de bondefødte mandkøn under 4 år. Dem over 4 er stadig bundne og skal have godsets tilladelse til at flytte til andet sted.
- 1788 Amtet overtager pasudstedelsespligten for de værnepligtige, som ikke er stavnsbundne. Men de har ikke ret til amts pas. Som regel skal de enten vende tilbage til hjemamtet, eller de skal bytte med en værnepligtig fra det andet amt.
- 1789 Statens lægdsruller begynder (både mandskab til land- og sømilitæretaterne).
Notering af flytning sker ved (amt +) lægdsnr + år + løbenr.
- 1790'erne krav om pas udsted af overøvrigheden (amtet, stiftsamtet) ved passage af alle færgesteder.
- 1700tallet gentagne krav om pas for danskere, der rejser udenlands.
- 1800 Stavnsbåndet ophører helt, og amtet overtager også pasudstedelsespligten for resten af de tidl. stavnsbundne.
- 1803 Søruller for de værnepligtige, der skal udskrives til flåden.
- 1805 Rejsepas skal udstedes af byfogeden for folk, der forlader en købstad.
- 1808 Politiet registrerer svenskere. Kan findes i retsbetjentarkivet, eller i Danske Kancelli.
- 1812 Fra virkning senest 1.1.1815 indføres skemakirkebøger med bl.a.
Til- og afgangslister. Heri registreredes:
- tyendet,
  - fattige,
  - folk, der kunne blive fattiglemmer.
- 1815 Retsbetjenten skal føre protokol over folk på gennemrejse.
- Arkivserierne kan hedde:
Protokol over rejsende,
pasjournal,
pasprotokol,
foreviste rejsepas,
henlagte rejsepas,
  - Protokollerne kan indeholde:
markedspas,
udstedte pas,
foreviste pas (ved gennemrejse) og
udstedte skudsmålsbøger.
- 1822 Tyendet skulle have skriftligt skudsmål (vandelsattest) ved flytning fra sognet. Omfatter: Vaccination, skudsmål og oplysning om altergang.

- 1828 Vandrebøger for rejsende håndværkere indføres, udstedet af byfogeden. Indtil da udstedtes de af lavet og magistraten.
- 1828 Københavns Politi begynder registrering af løsagtige fruentimmere.
- 1832 Skudsmålsbøger indføres. Både skudsmål og attest for, at flytning er meldt til præsten ved både afgang og tilgang.
- 1842 Politiet i København overtager at påtegne flytning i skudsmålsbøger.
- 1845 Første folketælling med angivelse af fødested.
- 1849 Tildeling af indfødsret overgår til Rigsdagen / Folketinget. Loven fremsættes én eller to gange om året af ministeren. www.ddd.dda.dk
- 1854 Skudsmål må ikke længere noteres i skudsmålsbogen. Kun attest på tjenesteforholdets varighed og flyttepåtegninger.
- 1857 Politiet i købstæderne overtager at påtegne flytning i skudsmålsbøger.
- 1857 Loven om den frie næring – næringsbreve kommer også til. De er udstedt af politiet.
- 1860 Værnepligtige til marinen udskilles atter i søruller.
- 1862 Søfartsbøger indføres.
- 1862 Paskrav for indenlandske rejser ophæves. Krav om pas ved udrejse af Danmark ophæves.
- 1860-1868 Overgang til Udskrivningskredse i 1868 – flytninger noteres i form af koder.
- 1833 Mønstringsprotokol for Svendborg. Senere andre steder.
- 1865-1920 Ingen lægdsruller i Slesvig, men Amtsrådsarkiverne har Alfabetiske lister, som er lidt anerledes indrettede lægdsruller. Heri fremgår udvandring til Danmark.
- 1868 Udvandrerprotokollerne begynder. Se www.ddd.dda.dk - Eksempel på passagerliste.
Spejles i skibsekspeditionerne fra
Københavns Politi (og andet politi), fra 1934-1979 Statens Udvandringskontor, skibsekspeditioner / kontrakter.
Udvandrerprotokollerne ophører 1940.
- 1875 Politiet på landet, dvs. sognefogederne, overtager at føre tyendets flytninger. Tyendeprotokoller.
- 1882 Markedspas ophører.

- 1800tallets slutning
Vandreboer for indenlandsk rejsende håndværkere ophæves.
- 1874 Prostituerede i København skal registreres.
Protokoller føres også andre steder over løsagtige fruentimmere.
- 1875 Lov om tilsyn med udlændinge i Danmark. Opholdsbøger indføres.
- 1885 og 1895
Folketællinger for København og Frederiksberg. Der angives tilflytningsalder.
I tællingerne 1901, 1911 og 1921 oplyses tilflytnings år og forrige kommune.
- 1892-1923 Københavns Politi: Politiets Registerblade.
- 1901 Første landsdækkende folketælling med angivelse af tilflytnings år og forrige kommune.
- Indtil 1903 Navneforandring er altid en ægte kongelig bevilling:
Justitsministeriets 1. kontor, Journalsag, brevbog, kopibog, kgl. forestillinger.
- 1903 Navneloven: Man kan foruden kgl. bevilling og også få navneforandring ved politimesteren (4 kr.-bevilling), når der var tale om et ubeskyttet navn. I København dog
Københavns Overpræsidium: NBJ-journal.
- 1906 Politikontrol af prostituerede ophæves.
Men prostitution er ulovlig; tiltale i politiretten, politirapporter, dom i politiprotokollen, samt kriminalfortegnelser, strafferegistre mv.
- 1911 Statspolitiet oprettes for at føre tilsyn med fremmede i Danmark.
- 1912 Sørullerne ophører, nye årgange forbliver i lægdsrullen.
- 1917 Pas kræves af indrejsende udlændinge.
- 1923 Skudmålsbogen afskaffes - erstattes af folkeregisteret og løse anbefalinger.
- 1924 Ensrettes reglerne for melding af flytning i hele landet. Folkeregistrene oprettes.
- 1926 Krav om opholdstilladelse indføres. 1928 afskaffes opholdsbøgerne.
- 1952 Danmark indfører krav om, at danske, der rejser i udlandet, skal have et pas.
- Omk. 1961 Overgår navneforandringsagerne til Statsamtet.